

NPH-NYTT

**MEDLEMSBLAD FÖR FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER
BULLETIN OF THE ASSOCIATION OF SCANDINAVIAN PAPER HISTORIANS
MITTEILUNGEN VON DEM VEREIN NORDISCHER PAPIERHISTORIKER**

Arg. 13 1985

Nr. 2

Redaktör: Ebba Waaben, Åmosebakken 8, DK-2830 Virum

Ansvarig utgivare: Jan Olof Rudén, Bromma

NPH-Nytt utkommer med 4 häfter om året.

Pränumerationspris pr. årgång da. kr.72 (institutioner 108 kr.),
som indbetales til dansk postgirokonto 9 37 21 80.

Ved indbetaling til svensk postgirokonto 85 60 71-6 er
prisen pr. årgång sv. kr. 60 (institutioner kr. 90). Betaling
med check til Danmark bedes undgået.

Separat kan købes: Nordisk pappershistorisk bibliografi
t.o.m. 1976 (NPH-Nytt 1977:3), sv. kr.40, og Joachim
Balck: Dissertatio historica de chartis. En delöversättning
med kommentar (1979), sv. kr. 40.

Gesta Liljedahls fond för pappershistorisk forskning
mottager bidrag på svensk postgirokonto 73 56 61-1.

Indhold:

Nordisk Papperhistorisk Bibliografi	21
Birte Rottensten og Ebba Waaben, Vand- mærker i svenske kongebreve. Gu- stav 1. Vasa (1523-60) og Erik 14. af Sverige (1560-69) til Fre- derik 2. af Danmark-Norge (1559-88)	33
Verksamhetsberättelse för tiden mellan med- lemsmötet i Köbenhavn (1983) och Stockholm (1985)	40

NORDISK PAPPERSHISTORISK BIBLIOGRAFI

Supplement 4: 1983-1985

Med bidrag från Centrallaboratorium AB (Finland),
Gunnar Christie Wasberg (Norge) sammanställd av
Jan Olof Rudén (Sverige)

Samma urvalsprinciper som ligger till grund för Nordisk pappershistorisk bibliografi t o m 1976 (= NPH-Nytt 5 (1977):3) samt Supplement 1 (1977-79), 2 (1979-81), 3 (1981-83) och samma klassifikationssystem har använts i detta supplement som dels omfattar arbeten publicerade 1983-85 dels täcker luckor i tidigare bibliografier.

I. SYSTEMATISK AVDELNING. Översikt

II. ALFABETISK AVDELNING

- 0. Allmänt och blandat
- 1. Bibliografi
- 2. Periodica
- 3. Allmän pappershistoria
 - 4.1 Danmarks pappershistoria
 - 4.11 Danmark. Enskilda pappersbruk
 - 4.21 Finland. Enskilda pappersbruk
 - 4.4 Sveriges pappershistoria
 - 4.41 Sverige. Enskilda pappersbruk
 - 5 Biografi
 - 6.12 Datering med hjälp av vattenmärken
 - 6.13 Metoder för avbildning av vattenmärken
 - 6.14 Särskilda vattenmärken. Motivval
 - 6.3 Pappershistoriska samlingar
 - 6.4 Pappershistoriska sammanslutningar
 - 6.41 Föreningen Nordiska pappershistoriker
 - 7 Tillverkningsprocessens historia
 - 7.01 Råmaterial
 - 7.02 Produktionsmedel
 - 7.03 Arbetskraften
 - 7.21 Industrihistoria
 - 7.4 Bearbetning av produkten
 - 9 Papper och avnämarna
 - 9.0 Allmänt
 - 9.2 Konservering, restaurering

NORDISK PAPPERSHISTORISK BIBLIOGRAFI

Supplement 4: 1983-1985

Med bidrag från Centrallaboratorium AB (Finland),
Gunnar Christie Wasberg (Norge) sammanställd av
Jan Olof Rudén (Sverige)

Samma urvalsprinciper som ligger till grund för Nordisk pappershistorisk bibliografi t o m 1976 (= NPH-Nytt 5 (1977):3) samt Supplement 1 (1977-79), 2 (1979-81), 3 (1981-83) och samma klassifikationssystem har använts i detta supplement som dels omfattar arbeten publicerade 1983-85 dels täcker luckor i tidigare bibliografier.

I. SYSTEMATISK AVDELNING. Översikt

II. ALFABETISK AVDELNING

- 0. Allmänt och blandat
- 1. Bibliografi
- 2. Periodica
- 3. Allmän pappershistoria
 - 4.1 Danmarks pappershistoria
 - 4.11 Danmark. Enskilda pappersbruk
 - 4.21 Finland. Enskilda pappersbruk
 - 4.4 Sveriges pappershistoria
 - 4.41 Sverige. Enskilda pappersbruk
- 5 Biografi
- 6.12 Datering med hjälp av vattenmärken
- 6.13 Metoder för avbildning av vattenmärken
- 6.14 Särskilda vattenmärken. Motivval
- 6.3 Pappershistoriska samlingar
- 6.4 Pappershistoriska sammanslutningar
 - 6.41 Föreningen Nordiska pappershistoriker
- 7 Tillverkningsprocessens historia
 - 7.01 Råmaterial
 - 7.02 Produktionsmedel
 - 7.03 Arbetskraften
 - 7.21 Industrihistoria
 - 7.4 Bearbetning av produkten
- 9 Papper och avnämarna
- 9.0 Allmänt
 - 9.2 Konservering, restaurering

0. ALLMÄNT OCH BLANDAT

Below the watermark (Kymi Kymmene Internat. Mag. 8 (1983):1, 48)

FORSLEV, Inger Louise, Two papyri from the Oslo collection. (Symbolae Osloenses LVIII (1983), 123-128)

PEDERSEN, Hans Peder, Opbevaring af arkivalier i Danmark fra Valdemar Atterdag til vore dages Rigsarkiv (NPH-Nytt 11 (1983):3/4, 97-125)

Spesialopgave til norske forskere: Forsöker å åpne papyrus i Italia (Aftenposten 12/9 1984)

1. BIBLIOGRAFI

Nordisk pappershistorisk bibliografi. Supplement 3: 1981-1983 smst av Jan Olof Rudén (NPH-Nytt 11 (1983), 86-95)

2. PERIODICA

NPH-Nytt 11 (1983)-13 (1985). Red Ebba Waaben. København

3. ALLMÄN PAPPERSHISTORIA

KRAGLUND, Jørgen, Den hvide Kunst (Skalk 1981:3)

Papper. Utställning 16/12 1981-28/2 1982 i Röhsska konstslöjdmuseet, Göteborg /1981/. 47 s.

TRIER, Jesper, Ancient paper of Nepal. Results of ethno-technological field work on its manufacture, use and history. With technical analyses of bast, paper and manuscripts. Diss. Khvn 1972. 271 s. (Jutland archaeological society. Publications. 10)

TYNELL, L, Paper i tusenåriga perspektiv. /Intervju/ (Papper med tryck 9 (1983):3, 23)

4.1 DANMARKS PAPPERSHISTORIA

JENSEN, Jacob B, Papirfabrikkerne i Vejledalen, Jylland (NPH-Nytt 12 (1984), 63-84)

JEXLEV, Thelma. Da papiret kom til Danmark. Det danske Rigsarkivets ældste dokumenter på papir (NPH-Nytt 11 (1983), 32-69). Vm

4.11 DANMARK. ENSKILDA PAPPERSBRUK

De Forenede Papirfabrikker
 JENSEN, Jacob B, Papirfabrikkerne i Vejledalen, Jylland (NPH-Nytt 12 (1984), 63-84)

Haraldskaer Fabrik
 ibidem

Herrevadskloster
 WAABEN, Ebba, Ukendt vandmaerke fra papirmøllen i Herrevads klostrens len, Klippan, før Skåne blev svensk (NPH-Nytt 12 (1984):1, 17-23)
 Vm

Hven
 KARLSSON, Kurt K, Tycko Brahe och hans pappersmakeri (Resa bland böcker. Helsingfors 1984, 66-76). Ill, Vm

Silkeborg
 OLSEN, Frederik, ~~Troos~~ af Silkeborg Papirfabriks historie 1925-1970 (NPH-Nytt 11 (1983), 70-79)

Vejle Traemassefabrikker
 JENSEN, Jacob B, Papirfabrikkene i Vejledalen, Jylland (NPH-Nytt 12 (1984), 63-84)

Vingsted Mølle
 ibidem

Ørholm papirfabrikk
 SCHMIDT, Kai, En papirdrengs erindringer (Lyngby-Bogen 1981, 49-162)

4.21 FINLAND. ENSKILDA PAPPERSBRUK

Kangaskoski pappersbruk
 SOURANDER, Ingvald, Simpele pappersbruk, 1896-1920. - Kangaskoski pappersbruk, 1901-1925. /Utg av Finska pappersingenjörssällskapet. Helsingfors 1984/. 75 + 19 s. Ill

Simpele pappersbruk
 ibidem

Tervakoski
 KARLSSON, Kurt K, Några smärre kompletteringar till Tervakoski pappersbruks historia (NPH-Nytt 11 (1983):3/4, 138-147)

TURNER, Silvie, & SKIÖLD, Birgit, Handmade paper today. A world-wide survey of mills, papers, techniques and uses. London 1983. 280 s. - Tervakoski s. 116

4.4 SVERIGES PAPPERSHISTORIA

SVÄHNSTRÖM, Gunnar, Papperstillverkning i norra Småland i äldre tider från Somnabygd till Vätterstrand. Saml. 5 (1955)

4.41 SVERIGE. ENSKILDA PAPPERSBRUK

Bälteberga

WESTRIN, Barbro, Bälteberga gård och pappersbruk. En försvunnen industri-
miljö (Dimbobygden 1982, 28-)

Carlsfors

WITTING, Erik, "Glädjen", Carlsfors och Fogelska stampen. Något om Marie-
stads äldre industrihistoria (Vadsbobygden 15 (1983), 36-45)

Fröåsa

Här lever hantverket. Papper som det gjordes förr (Papper med tryck 10
(1984):3, 22-24)

Gammelvala

ibidem

Gustavs bruk

WITTING, Erik, Gustavs bruk. Ett handpappersbruk i Skövde (Billingsbygden
8 (1981), 76-)

Klippan

APTELID, Tore, Då pappersmaskinen kom till Sverige (Status (1982):4, 4-5, 22)
Tidigare publ. i Pappershandlaren 38 (1955), 455-456, 459 och annorstädes

WABEN, Ebba, Ukendt vandmaerke fra papirmøllen i Herrevads kloster, Klippan,
för Skåne blev svensk (NPH-Nytt 12 (1984):1, 17-23) Vm

Lessebo

Här lever hantverket. Papper som det gjordes förr (Papper med tryck 10 (1984):3,
22-24)

TOREKULL, Lars, Ancient craft comes back - Lessebo to export its hand-made
paper to the rich (Scandinavian business world (1982):4, 28-30)

TURNER, Silvie, & SKIÖLD, Birgit, Handmade paper today. A world-wide survey
of mills, papers, techniques and uses. London 1983. 280 s. Lessebo s 142

Röttle

APPELQVIST, Jan, Personalrekrytering till Röttle pappersbruk 1780-1879.
Uppsats för fortsättningskursen i kulturgeografi. Sthlm 1983. (3), 64,
18 s. /Duplic./
Recension i NPH-Nytt 12 (1984), 57-59

Tumba

APTELID, Tore, Ett besök på Tumba pappersbruk år 1873 (Bokvännen (1981):6,
141-143)

Här lever hantverket. Papper som det gjordes förr (Papper med tryck 10 (1984):3,
22-24)

TURNER, Silvie, & SKIÖLD, Birgit, Handmade paper today. A world-wide survey of
mills, papers, techniques and uses. London 1983. 280 s. - Tumba s. 142

Ösjöfors

Här lever hantverket. Papper som det gjordes förr (Papper med tryck 10 (1984):3,
22-24)

Ösjöfors
THURESSON, Jan, Här görs papper av gammal lump (Fönstret (1982):15, 10-12)

Östanå
Scandinavia's first pulp mill (Svensk trävaru- och pappersmassetidning (1983): årsnummer, 54-55)

5 BIOGRAFI

Appelqvist, Jan
RUDÉN, Jan Olof, Jan Appelqvist mottagare av 1984 års stipendium ur Gösta Liljedahls fond (NPH-Nytt 12 (1984), 56)

Brahe, Tycho
KARLSSON, Kurt K, Tycho Brahe och hans pappersmakeri (Resa bland böcker. Helsingfors 1984, 66-76) Ill, Vm

Rudin, Bo
RUDÉN, Jan Olof, Bo Rudin mottagare av 1985 års stipendium ur Gösta Liljedahls fond (NPH-Nytt 13 (1985):1, 20)

Schmidt, Kai
SCHMIDT, Kai, En papirdrengs erindringer (Lyngby-Bogen (1981), 49-162)

Wassenius, släkten
KARLSSON, Kurt K, Några smärre kompletteringar till Tervakoski pappersbruks historia (NPH-Nytt 11 (1983): 3/4, 138-147)

6.12 DATERING MED HJÄLP AV VATTENMÄRKEN

GELTING, Michael H, Af et afsides domkapitels bibliotek (NPH-Nytt 12 (1984), 39-52) Vm

6.13 METODER FÖR AVBILDNING AV VATTENMÄRKEN

ROTTENSTEN, Birte, Registrering af vandmaerker (NPH-Nytt 11 (1983), 27-31)

6.14 SÄRSKILDA VATTENMÄRKEN. MOTIVVAL

BARTHOLDY, Nils G, Frederik IIs våben som vandmaerke (NPH-Nytt 12 (1984):1, 12-16) Vm

JEXLEV, Thelma, Papir og vandmaerker i Naesbyhoved lens regnskaber 1502-1511 (NPH-Nytt 13 (1985), 3-12) Vm

- ROTTENSTEN, Birte, & WAABEN, Ebba, Vandmaerker i svenske kongebreve. /1./ Gustav Vasa af Sverige (1523-60) til kong Christian 3. af Danmark og Norge (1536-59) (NPH-Nytt 12 (1984), 89-98) Vm
- WAABEN, Ebba, Helsingborg-vandmaerket fra 1644 och 1647. En rettelse og tilføjelse (NPH-Nytt 12 (1984), 55-56)
- WASBERG, Gunnar Christie, "Tiara" som vanmærke-motiv (NPH-Nytt 11 (1983):3/4, 126-137) Vm. Zusammenfassung
- Ad "Tiara"-motivet. En bemærkning (NPH-Nytt 12 (1984), 55)

6.3 PAPPERSHISTORISKA SAMLINGAR

- The Loeber archive on paper history (NPH-Nytt 12 (1984), 88)
- Rigsarkivets papir- og vandmaerkeregistrering (Nordiskt arkivnytt 29 (1984): 1, 22)
- ROTTENSTEN, Birte, Registrering af vandmaerker (NPH-Nytt 11 (1983), 27-31)
- WASBERG, Gunnar Christie, Vanmerkesamlingen i Leipzig. Et studiebesøg (NPH-Nytt 12 (1984):1, 33-34)

6.4 PAPPERSHISTORISKA INSTITUTIONER, SAMMANSLUTNINGAR

- WASBERG, Gunnar Christie, 17. IPH-Kongress /Hagen, 1984/. (NPH-Nytt 12 (1984), 53-54)

6.41 FÖRENINGEN NORDISKA PAPPERSHISTORIKER

- Nordisk papirhistorisk konferense (Nordisk arkivnyt (1983):2, 53)
- NPH. Redovisning av NPH:s räkenskaper för verksamhetsåret 1982 (NPH-Nytt 11 (1983), 85)
- NPH. Verksamhetsberättelse för tiden mellan medlemsmötet i Bergen (1981) och København (1983). (NPH-Nytt 11 (1983), 84)
- NPH-Nytt 11 (1983) - 13 (1985). Red. Ebba Waaben. København
- NPH-9, Stockholm, juni 1985 /Inbjudan/. (NPH-Nytt 12 (1984), 61-62)
- (NPH-Nytt 13 (1985):1, 1-2)
- WAABEN, Ebba, NPH-8-mødet i København juni 1983 (NPH-Nytt 11 (1983):3/4, 154-155)

7 TILLVERKNINGSPROCESSENS HISTORIA (TEKNOLOGI)

7.01 RÅMATERIAL

LOEBER, Edo G, Alaun (NPH-Nytt 12 (1984):1, 24-32)

-- Wasser für den Papierer (NPH-Nytt 12 (1984), 85-87)

MICHELSÉN, K-E, Paperiteollisuutemme raaka-aineen valmistus aluksi tuontitaidon varassa (Tekniikan Waiheita 1 (1983):4, 6-9)

7.02 PRODUKTIONSMEDEL. Redskap. Verktyg. Maskiner. Byggnader

AGGARWAL, J C, Mini paper mills in developing countries. A report. Stockholm /1983/. iii, 133, /15/ s.

Papperslådan. Ny upplaga (På gång i utställningssverige 20 (1984), 12)
Även i NPH-Nytt 12 (1984), 60

APPELID, Tore, Då pappersmaskinen kom till Sverige (Status (1982):4, 4-5, 22)

7.03 ARBETSKRAFTEN

APPELOVIST, Jan, Personalrekrytering till Röttle pappersbruk 1780-1879. Uppsats för fortsättningskursen i kulturgeografi. Stockholm 1983. (3), 64, 18 s. /Dupl./
Recension i NPH-Nytt 12 (1984), 57-59

7.21 INDUSTRIHISTORIA

Enson historiallinen näyttely pääkonttorissa (Enso-Gutzeit. Henkilökunnanl. 55 (1985):1, 20-21)

HERNESÄHA, K, Tampellan Inkeröisten tehtaitten museotalo (Paperi ja Puu 65 (1983):9, 506-507)

Verla - lajinsa viimeinen (UutisKymi 44 (1984):10, 3)

TALVI, V, Museo tallentaa vanhaa teollisuuskulttuuria /Intervju/ (Teollisuusviikko (1983).19, 7)

7.4 BEARBETNING AV PRODUKTEN

BRAENNE, Jan, Tapet i Norge (Fortidsvern 2 (1984), 8-19)

ÅHLIN, Arvid J, Pappersformat. Från Bolognastenen till ISO-standard. Utg. av SIS, Standardiseringskommissionen i Sverige. Sthlm 1982. 55 s.

9 PAPPER OCH AVNÄMARNÄ

9.0 ALLMÄNT

JÖNSSON, Boel, Penna, bläck och papper. Människan och kemin genom tiderna (Kemisk tidskrift (1982):8, 6-7)

LINDBERG, N J, Entering the paper age /1-2/ (Finnpap Express (1983):1, 13, (1983):2, 8-9)

LOEBER, Edo G, Bibeldruck - Dünndruck (NPH-Nytt 11 (1983):3/4, 148-150)

-- Pauspapier (NPH-Nytt 11 (1983):3/4, 151-153)

-- Überlegungen zum Thema "Tintenfrass" (NPH-Nytt 13 (1985), 13-19)

RISCHEL, Anna-Grethe, Lidt om papirsegl (NPH-Nytt 12 (1984):1, 1-12) III

WASBERG, Gunnar Christie, Papier, Presse und Politik in Norwegen, ungefähr 1840-1880. 11 s. (IPH International Association of Paper Historians. Hagen 1984)

9.2 KONSERVERING, RESTAURERING

BÄÄRNHJELM, Göran, Konserveringsverksamheten inom biblioteken. Rapport. Sthlm 1981. 16 bl. (Rapport. Kungl bibl. 1)

MORTENSEN, Leif, Konservering og restaurering af arkivalier og bogbind. Udstilling i Landsarkivet for Sjaelland, Lolland, Falster og Bornholm januar-april 1984 (NPH-Nytt 12 (1984):1, 35-37)

MYLLYNIEMI, S, Finland. Konservering av pappershandlingar inledd i Tavastehus landsarkiv (Nordisk arkivnytt 29 (1984):4, 92)

WAABEN, Ebba, Konservatorskolen i København - 10 års jubilæum /1983/ (NPH-Nytt 11 (1983), 80-83)

ALFABETISK AVDELNING

Hänvisning sker till den systematiska avdelning som har lägst nummer

Aggarwal, J C, Mini paper mills in developing countries	7.02
Appelqvist, Jan, Personalrekrytering till Röttle pappersbruk	4.41
Attelid, Ett besök på Tumba pappersbruk år 1873	4.41
-- Då pappersmaskinen kom till Sverige /Klippan/	4.41
Bartholdy, Nils G, Frederik IIs våben som vandmaerke	6.14
Below the watermark	0
Braenne, Jon, Tapet i Norge	7.4
Bäärnhjelm, Göran, Konserveringsverksamheten inom biblioteken	9.2
Enson histoiallinen näyttely pääkonttorissa	7.21
Forslev, Inger Louise. Two papyri from the Oslo collection	0
Gelting, Michael H, Af et afsides domkapitels bibliotek	6.12
Hernesaho, K, Tampellan Inkeröisten tehtaitten museotalo	7.21
Här lever hantverket /Fröåsa/	4.41
Jensen, Jacob B, Papirfabrikkenerne i Vejledalen, Jylland	4.1
Jexlev, Thelma, Da papiret kom til Danmark	4.1
-- Papir og vandmaerker i Naesbyhoved lens regnskaber	6.14
Jönsson, Boel, Penna, bläck och papper	9
Karlsson, Kurt K, Några smärre kompletteringar till Tervakoski pappersbruks historia	4.21
-- Tycho Brahe och hans pappersmakeri /Hven/	4.11
Kraglund, Jørgen, Den hvide kunst	3
Lindberg, N J, Entering the paper age	9
Loeber, Edo G, Alaun	7.01
-- Bibeldruck - Dinndruck	9
-- Pauspapier	9
-- Wasser für den Papierer	7.01
-- "Überlegungen zum Thema "Tintenfrass"	9

The Loeber archive on paper history	6.3
Michelsen, K-E, Paperiteollisuutemme raaka-aineen valmistus aluksi tuontitaidon varassa	7.01
Morthensen, Leif, Konservering og restaurering af arkivalier og bogbind	9.2
Myllyniemi, S, Finland. Konservering av pappershandlingar inledd i Tavastehus landsarkiv	9.2
Nordisk pappershistorisk konference /1983/	6.41
NPH	6.41
Nordisk pappershistorisk bibliografi. Supplement 3	1
Olsen, Frederik, Traek af Silkeborg papirfabriks historie	4.11
Papper. Utställning, Göteborg /1981/	3
Papperslådan	7.02
Pedersen, Hans Peder, Opbevaring af arkivalier i Danmark fra Valdemar Atterdag til vore dages Rigsarkiv	0
Rekimies, K, Verla - lajinsa viimeinen	7.21
Rigsarkivets papir- og vandmarkeregistrering	6.3
Rischel, Anne-Grethe, Lidt om papirsegl	9.0
Rottensten, Birte, Registrering af vandmaerker	6.13
Rottensten, Birte, & Waaben, Ebba, Vandmaerker i Svenske kongebreve /1/	6.14
Rudén, Jan Olof, Bo Rudin mottagare av 1985 års stipendium GLF	5
-- Jan Appelqvist mottagare av 1984 års stipendium GLF	5
Scandinavia's first pulp mill /Östanå/	4.41
Schmidt, Kai, En papirdrengs erindringer /Ørholm/	4.11
Sourander, Ingvald, Simpele pappersbruk, 1896-1920. - Kangaskoski pappersbruk, 1901-1925	4.21
Spesialoppgave til norske forskere. Forsöker å åpne papyrus i Italia	0
Svahnström, Gunnar, Papperstillverkning i norra Småland i äldre tider	4.4

Talvi, V, Museo tallentaa vanhaa teollisuuskulttuuria	7.21
Thuresson, Jan, Här görs papper av gammal lump	4.41
Torekull, Lars, Ancient craft comes back - Lessebo to export its hand-made paper to the rich	4.41
Trier, Jesper, Ancient paper of Nepal	3
Turner, Silvie, & Skiöld, Birgit, Handmade paper today /Tervakoski/	4.21
Tynell, L, Papper i tusenåriga perspektiv	3
Waaben, Ebba, Helsingborg-vandmaerket fra 1644 og 1647	6.14
-- Konservatorskolen i København - 10 års jubilæum	9.2
-- NPH-8-mødet i København juni 1983 /referat/	6.41
-- Ukendt vandmaerke fra papirmøllen i Herrevads klostres len	4.11
Wasberg, Gunnar Christie, Papier, Presse und Politik in Norwegen	9
-- Ad "Tiara"- motivet	6.14
-- "Tiara" som vannmerke-motiv	6.14
-- Vannmerkesamlingen i Leipzig	6.3
-- 17. IPH-Kongress /Hagen, 1984/	6.4
Westrin, Barbro, Bälteberga gård och pappersbruk	4.41
Witting, Erik, "Glädjen", Carlsfors och Fogelska stampen	4.41
-- Gustavs bruk	4.41
Åhlin, Arvid J, Pappersformat	7.4

Vandmærker i svenske kongebreve. Gustav 1. Vasa (1523-60) og Erik 14. af Sverige (1560-69) til Frederik 2. af Danmark-Norge (1559-88)

Birte Rottensten og Ebba Waaben

I NPH-Nytt, 1984 nr. 3-4, bragte vi tegninger af vandmærker i breve fra Gustav 1. Vasa til Christian 3. af Danmark-Norge. Ved tegningerne blev vedføjjet dateringssted og dato, men kun for den første forekomst af et bestemt vm. På samme måde gengiver vi denne gang vm. i breve fra Gustav 1. Vasa til Frederik 2. og fra Erik 14. til Frederik 2. Vi har set bort fra breve fra Gustav 1. til Frederik 2. før denne blev konge og ligeledes fra breve fra Erik 14. mens han endnu var hertug og alene medtaget breve mellem parterne i den tid, de var regerende konger.

Gustav 1. Vasa overlevede Christian 3. i mere end halvandet år. Christian 3. døde 1. januar 1559 og Gustav Vasa den 29. september 1560. Der er bevaret 10 breve fra ham til Frederik 2. i 1559 og desuden to i kopi. Fra året 1560 er der bevaret to i original og et i kopi. Vi gengiver fra disse breve 4 nye vm. (Fig. 1-4). Det er karakteristisk, at brevene til den danske konge, efter at Frederik 2. havde efterfulgt sin fader, Christian 3., mest er skrevet på svensk. Af de 12 originale breve er de 9 på svensk og kun 3 på tysk.

Erik 14. havde som hertug sendt breve til Frederik 2., 5 breve i 1559 og 8 i 1560. De 11 af brevene er på svensk. Som konge sendte Erik 14. i 1560 kun brevet af 20. oktober, som forkyndte hans fader, Gustav Vasa's død. Brevet nåede København den 15. november og er det eneste af Erik 14.s breve, der titulerede Frederik 2. som "stormægtigste" eller nøjedes man med "stormægtige", når det gjaldt den dansk-norske konge. Brevet er på svensk. Fra 1561 findes 7 breve, de 5 på svensk, 2 på tysk, 1562 4 breve alle på svensk og 1563 6 breve heraf de 5 på svensk.

Sidste brev i samlingen er brevet fra Erik 14. af 26. august 1563, som er skrevet på tysk.

Indholdet i brevene fra Gustav Vasa og Erik 14. afspejler det politiske forløb op til 7-årskrigen mellem Sve-

rige og Danmark-Norge 1563 til 1570. Mellem Gustav Vasa og Christian 3. var forholdet, og dermed tonen i brevene, bestemt af en fælles holdning i religiøs henseende og i front mod fælles fjender, den afsatte Christian 2. og den katolske kejser i Tyskland. Specielt efter Erik 14.s kroning blev forholdet forværret bl.a. med svenske krav på Gotland og Skåne og danske på Estland og brevene afspejler modsætningerne. Fra 1562 bærer de svenske kongebreve det svenske majestætssegl (i to størrelser) hvor den norske løve og de tre danske med de 9 hjerter er optaget i 3. og 4. felt, som modtræk mod at Christian 3. havde optaget de tre kroner i sit segl i arv efter dronning Margrethe. I Erik 14.s sidste brev til Frederik 2. af 26. august 1563 tiltaler han i sin indledning Frederik 2. som "erwölter", dvs. valgt, konge af Danmark-Norge og brevet er underskrevet uden de sædvanlige venlige fraser "kiäre frende och broder" som de foregående breve er underskrevet.

Eksempler på Erik 14.s underskrift:

Sids bescheem. sig. Dat. Stockholm, 20 Januarij
 Anno 63.
 Ich theem fiortunde med Sids nåde.
 Swerigis, Göta och Wendis Landning
 I R^{is} Diäre frende og Broder E. N. W. S.
 E. M. S.

aufzuweilen für
 zuzufügen
 Datum den Samstag den 20sten
 Augusti. In der Stadt
 Stockholm. In der Stadt
 Stockholm.
 E. M. S.

Then Stoormættigste Högborne Furstes
 och Herttes Hert ERIC then stertende Swerigis/ Gles/
 Wodda / sänge i. 77 och så höfningens Koningz Frids etc.

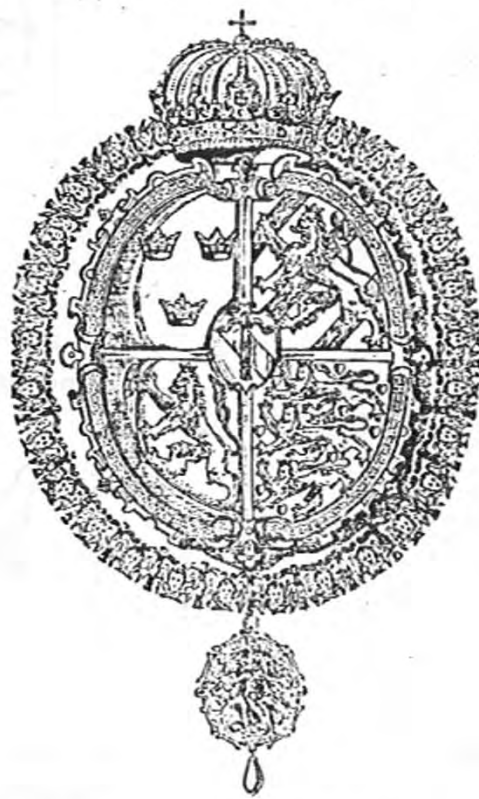
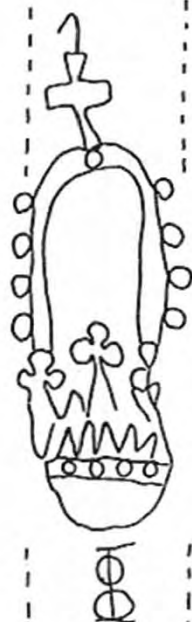

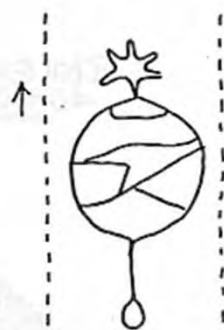
Bild 4. Erik XIV:s "fridstecken". Träsnitt av okänd
 konstnär i Kungl. biblioteket i Stockholm.

Samme tegning som seglene på Erik 14.s breve
 gengivet fra:

Carl Nordenfalk, En svensk vapenbok från år
 1562 i Medd. från Riksheraldikerämbetet IX,
 1940, s. 87.

1.
14. Marts 1559
Stockholm

2.
2. Maj 1559
Tune Østergötland

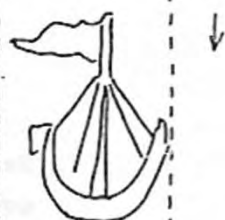
3.
6. Juli 1559
Stockholm

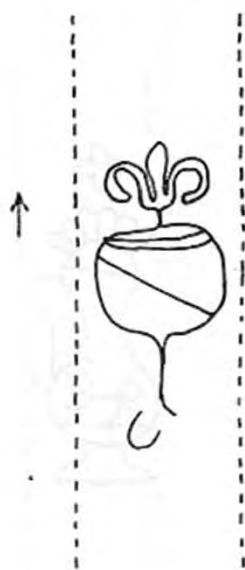
4.
21. Januar 1560
Uppsala

5.
20. Oktober 1560
Marieholm

6.
5. Januar 1561
Stockholm

7.
16 Mars 1561
Svartesjö

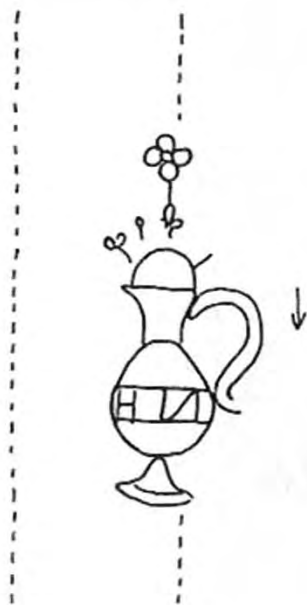
8.
6.Juli 1561
Stockholm

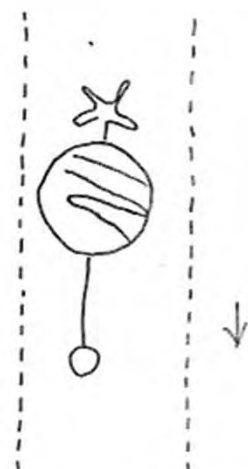
9.
20.Juli 1561
Stockholm

10.
26.August 1561
Elfsborg

11.
Julen, 1561
Stockholm

12.
26.Marts 1562
Stockholm

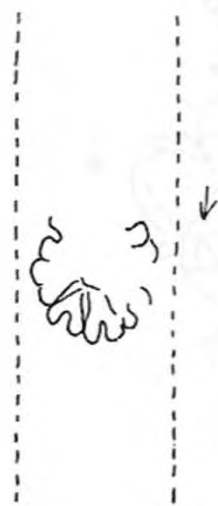
13.
5. Juni 1562
Stockholm

14.
14. Oktober 1562
Stockholm

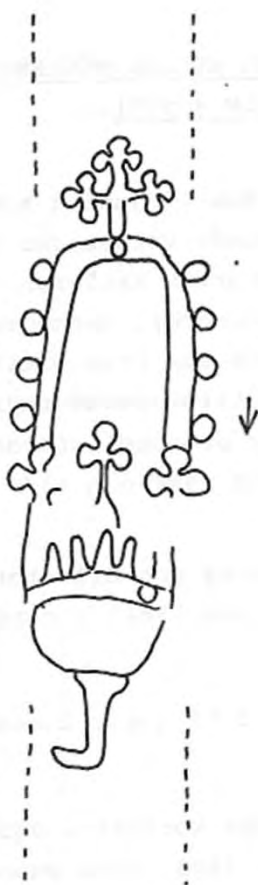
15.
20. Januar 1563
Stockholm

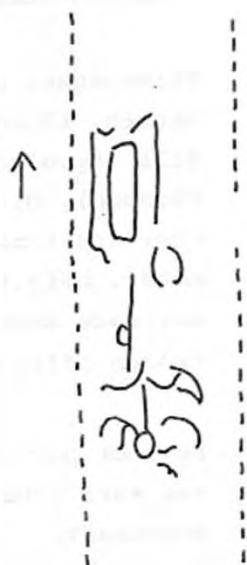
16.
15. Marts 1563
Västerås

17.
29. April 1563
Stockholm

18.
26. August 1563
Uden stedsangivelse

19.
Samme brev som
nr. 17.

Vandmærkerne er tegnet på lysbord med papiret placeret som det lå på papirformen.

Brevene findes i Rigsarkivet, København.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR TIDEN MELLAN MEDLEMSMÖTET
I KØBENHAVN (1983) OCH STOCKHOLM (1985)

Föreningens medlemsmöte hölls den 17 juni i Konservator-skolen, Köpenhamn. Till ordförande valdes Jan Olof Rudén. Till styrelseledamöter valdes Kurt K Karlsson (vice ordförande), Ola Bertelsen (sekreterare), Anna-Grethe Rischel (skattmästare), Ebba Waaben och Erik Witting (ledamöter, befattningar enligt konstituerande styrelsesammanträde samma dag). Styrelsens protokollsförda sammanträden hölls den 17/6 1983, 8/12 1984 och 14/6 1985.

Revisor har varit Gunilla Dahlberg och Ulla Ehrensvärd med Karl Johan Enderlein (till nov 1984) som revisors-suppleant.

Medlemsantalet ökade markant med bl a ett tiotal danska medlemmar.

Föreningens 8:e pappershistoriska konferens ägde rum i Köpenhamn med omnejd 16-19 juni 1983. Ebba Waaben, som har äran av att ha organiserat och vakat över genomförandet, har relaterat den yttre ramen i NPH-Nytt 1983: 3/4. Ett flertal av de föredrag som hölls av företrädare för de olika institutioner som besöktes, har sedermera publicerats i NPH-Nytt.

Under perioden har NPH-Nytt utkommit med årg 11 (1983), h 3/4, 12 (1984), h 1-3/4, 13 (1985), h 1-2. I h 1985:2 ingår Supplement 4 till Nordisk pappershistorisk bibliografi. Redaktör har varit Ebba Waaben, Köpenhamn.

Stockholm i maj 1985

Styrelsen

Oostilling af NPH's regnskab for virksomhedsåret 1983

Indgående saldo 1/1 1983

PK kontonr. 856071-6 og GK kontonr. 856071-6 U	5.294.66
WB kontonr. 1142-36-254-63	4.495.95
WB kontonr. 1142-32-032-59	<u>210.65</u>
	10.001.26

Indkomster

Indbetalte medlemskontingenter	3.675.60
Renter	<u>696.53</u>
	4.372.13

Udkifter

Porto	1.566.25
Trykning, redigering, blanketter, papirvarer	3.362.75
Årsmødeudgifter	<u>1.733.98</u>
	6.662.98

Periodens underskud

- 2.290.85

Udgående saldo 31/12 1983

PK kontonr. 856071-6 og GK kontonr. 856071-6 U incl. rente	2.650.26
WB kontonr. 1142-36-254-63 incl. rente	4.972.55
PK kontonr. 9372-180 DK	- 103.70
HB kontonr. 4220-508684	<u>0.00</u>
	7.519.11

Medlemstallet er steget fra 68 til 92

Ordinære medlemmer 63, foreninger og institutioner 29

31/12 1983 manglende der indbetalinger fra 25 medlemmer

Anna-Grethe Rischel

Anna-Grethe Rischel, kasserer

Opstilling af NPH's regnskab for 1984

Indgående saldo 1/1 1984

SK	PK konto 856071-6 og GK konto 856071-6 U	2.650,26 kr
SK	WB konto 1142-36-254-63	4.972,55 kr
DK	PK konto 9372-180	- 103,70 kr
DK	HB konto 4220-508684	0,00 kr
	<hr/>	
DK	- 103,70 kr	SK 7.622,81 kr

Indkomster

	Indbetalte medlemskontingenter	2.700,86 kr	4.368,00 kr
	Renter	88,65 kr	369,64 kr
	Lån fra AG Rischel	296,15 kr	
	<hr/>		
DK	3.085,66 kr	SK	4.737,64 kr

Udgifter

	Porto	1.748,70 kr	86,00 kr
	Gebyrer	60,00 kr	19,60 kr
	Mødeudgifter	1.296,15 kr	221,00 kr
	Trykning, papir	5.829,75 kr	
	<hr/>		
DK	8.934,60 kr	SK	326,60 kr

Periodens over/underskud DK - 5.848,94 kr SK 4.411,04 kr

Udgående saldo 31/12 1984

SK	PK konto 856071-6 og GK konto 856071-6 U incl. rente	7.078,30 kr
SK	WB konto 1142-36-254-63 lukket januar 1984	
DK	PK konto 9372-180 incl. rente	143,86 kr
DK	HB konto 4220-508684 incl. rente	113,50 kr
	<hr/>	
DK	257,36 kr	SK 7.078,30 kr

Medlemstallet er dalet fra 92 til 84

Ordinære medlemmer 55, foreninger og institutioner 29.

Anna-Grethe Rischel

Anna-Grethe Rischel, kasserer